

TÜRK FOLK LOR ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK
HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Şubat 1953

İÇİNDEKİLER :
Affedemiyecğimiz Hatâlar İhsan HİNÇER
Bir Eleştirmeci ile Bir Dolayıştırmacı Cahit TANYOL
Halk Muskiğinde Çok Seslilik Meselesi Sadı Yaver ATAMAN
Fıkralarına Göre Nasreddin Hoca'nın Portresi Eflâtu'n Cem GÜNEY
Azerbaycan Halk Şairi Aşık Perî Hanım (II) Raci DAMACI
Bir Konya Efsanesi: Bülbülü Ötmüyen Şehir Mehmet ÖNDER
Halk Danslarımız da Toplanıyor Halil C. OĞULTÜRK
İstanbul Yer Adları: Bayırırlar, Dağlar, v.s. Halit BAYRI
Kitaplar Arasında: «Derdiçok» Cahit ÖZTELLİ
Acı bir Ölüm: Nall'i'yi Kaybettik Cevdet CANBULAT
Halk Oyun ve Eğlenceleri: Uçtu Leylâm Oyunu . Rıza Rifat ÖZTOPRAK

Sayı : 43

Kuruş : 25

SAHİBİ VE YAZI İŞLERİNİ İDARE EDEN MES'UL MÜDÜR : İHSAN HİNÇER

TÜRKİYE İŞ BANKASI

1953
İkramiyeli Mevduat Planı
1.000.000 LİRA

24 Bahçeli Ev

50 tane 1.000 Liralık
75 » 500 »
125 » 250 »
300 » 100 »
2000 » 50 »

Çekilişler: 2 Mart, 4 Mayıs,
1 Temmuz, 25 Ağustos, 2 Ka
sım, 30 Aralık tarihlerinde
yapılır.

T. C. Ziraat Bankası

VADELİ VADESİZ TASARRUF HESAPLARI İÇİN
BU YIL 1.000.000 LİRALIK BİR İKRAMİYE PLANI
HAZIRLANMIŞTIR. BU PLÂNDAN 10 ÇEKİLİŞTE

14 Ev

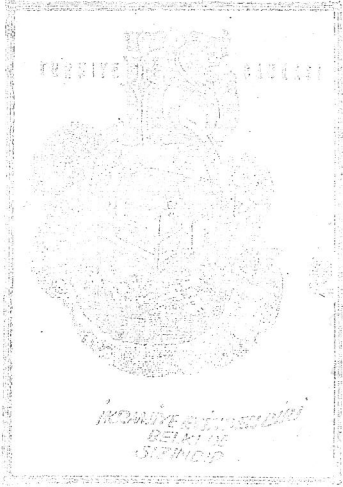
AYRICA,

10.000, 1.000 ve 500 LİRALIK İKRAMİYELER,
TRAKTÖR ve ZİRAAT ÂLETLERİ VARDIR.

ÇEKİLİŞLERE İŞTİRAK ŞARTLARINI BANKA ŞUBE VE
AJANSLARINDAN ÖĞRENMEKTE ACELE EDİNİZ.

Emrah CAN

TÜRKİYE İŞ BANKASI

1948

İhranîyeh Mevduat Planı
1.000.000 LİRA

24 Bahçeli Ev

50 tane 1.000 Liralık

75 > 600 >

125 > 250 >

300 > 100 >

2000 > 50 >

Çekilişler: 2 Mart, 4 Mayıs,
1 Temmuz, 25 Ağustos, 2 Ka-
sım, 30 Aralık tarihlerinde
yapılır.

T. C.

Emrah CAN

21057868

14 Ev

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK
HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Şubat 1953

İÇİNDEKİLER:

Affedemiyeceğimiz Hatırlar İhsan HİNÇER
Bir Eleştirmeci ile Bir Dolaylımacı Cahit TANYOL
Halk Müsikiğinde Çok Seslilik Meselesi Sadık Yaver ATAMAN
Fıkralarına Göre Nasreddin Hocanın Portresi Eflatun Cem GÜNİY
Azerbaycan Halk Şairi Aşık Peri Hanım (II) Raci DAMACI
Bir Konya Efsanesi: Bülbülü Ötmiyen Şehir Mehmet ÖNDER
Halk Danslarımız da Toplamıyor Halil C. OĞULTURK
İstanbul Yeni Adları: Bayırılar, Dağlar, v.s. Halit BAYRI
Kitaplar Arasında: «Derdipok» Cahit ÖZTELLİ
Acı bir Ölüm: Naili'yi Kaybettik Cevdet VANBULAT
Halk Oyun ve Eğlenceleri: Uçtu Leylân Oyunu . Bıza Rifat ÖZTOPRAK
.....

Sayı: 43

Kuruş: 25

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBULDA ÇIKAR, HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ VE YAZI İŞLERİ MES'UL MÜDÜRÜ : İHSAN HİNÇER

SAYI: 43

ŞUBAT 1953

YIL: 4; CİLT: 2

Affedemiyeceğimiz Hatâlar

Yazan: İhsan HİNÇER

Zaman zaman münakaşa ve münazaralar yapılır. Bunların, hangi tarafın haklı, hangi tarafın haksız olduğu anlaşılmeden kapandığına şahit oluruz. Yıllarca sonra aynı dert yeniden ele alınır. Yine başladığımız yerde saydığımızı görürüz.

Bu, Halk Musikisi'nde, Halk Kıyafetlerinde, folklorun diğer şubelerinde ve başka sahalarda da böyledir. Millî Musikimiz, âye, yıllardanberi aydın ve sanatçı kütlenin elinde gelişen Bizans ve Şark Musikisini öne sürerken, asıl Millî Musikimiz olan Halk Musikisini unutuyor, hattâ böyle bir müziğin olamayacağını bile iddiaya cür'et ediyoruz.

Öte yandan bir iki kitapخانه sahibinin mali tesiri altında kalan en ünlü ressamlarımız dahi, millî kıyafetlerimizi tahrif etmekte, Emraha, Karacaoğlana, Kereme bol paçalı Acem Şalvarı giydirerek, altına imzalarını atmaktadır. Maarif ve Bozkurt gibi halk kitapları basan müesseseler, Münif Fehim gibi değerli ressamlar, bu hatâya düşüyor. İst. Ün. T. T. T. nin tertiplelediği Millî Oyunlar Festivali afişlerinde de aynı hatâ yapılmıştı.

Son defa; çıkışını büyük bir sevk ve ümitle karşıladığımız «Türk Sanatı» dergisinin ilk sayısının kapağını süslü saz şairi kompozisyonunu da bol ve dökük paçalı Acem şalvarile resmedilmiş olarak görünce, artık dayanamadık; bu satırları yazmak üzere çıktık. Gerçi, o resmin, bir kobyeye olduğu tasrih edilmiştir. Fakat, artık, genç nesil,

tetkiksiz, karşılaştırmaz eski ve namlı bir ressamın da olsa, eserini kobyeye etmemeli, üstelik o namlı üstadın bilgisizlik neticesinde yaptığı yanlışlığı teşrih ve tashih edebilmelidir.

Anadoluyu, Türklerle meskûn her yeri dolaşmış; etnografya müzelerini, en ücra yerlerdeki çeyiz sandıklarını açtığımız: Türkün giydiği şalvarın paçaları, ismi zıpka da olsa, don da olsa, zıgva da olsa, şalvar da olsa daima dar tutulmuştur. Biraz zahmet ederek dede ve babalarımızın, kardeşlerimizin elbiselerine bir göz atalım. O da olmazsa, askerden yeni dönen delikanlıların şehir kıyafeti olarak köye götürdükleri, paçaları dizden bileklere doğru gittikçe sıkılaştıkça, cepleri körüklü «kilot pantolon» lara dikkat edelim. Zira, genç köylü, kendi kıyafetine en yakın olarak bu elbiseyi bulmuş, benimsemiş, üstelik medeni bir kıyafetin de sahibi olmuştur.

Belki küçük şeyler. Fakat, büyük dikkat isteyen şeyler..

Dua ve şükredelim: Belki bundan sonra böyle hatâlarımız düzelecektir. Çünkü, kıyafetlerimiz hakkında geniş bir koleksiyon ve bilgiye sahip olan ressam Kenan Özbel, birkaç ay evvel İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi «Türk Kostümleri» hocasına getirilmiştir. Yarımın ressamları ondan çok şey öğrenecekler. Bu arada meşhurlarımız da, ne olurdu, onu ve gardrobunu tanıyabilmek saadetine erişebilirdi.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Monthly Publication

Annual Subscription Rate:

(Postage included)

3 T.L. for Turkey

\$ 2 for Abroad.

Third year completed by July 1952

Second Volume to be completed by July 1953

Address:

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Yeşildirek, Sultanmektebi S. No. 17

İSTANBUL - TÜRKİYE

Bir Münakaşaya Dair:

Bir Eleştirmeci İle Bir Dolaylımacı

Yazan: Cahit TANYOL

Eskiden halk şiirlerinden söz açmak, bile- nin, duyanın işi idi. Aydın dediğimiz zümre ise onu bir aşağı kıymet olarak gördü. Şüphesiz bu hal halk şiirini sevme özentsinden daha iyi ve daha samimi idi. Sonraları halk zengin bir demagoji konusu oldu. Ortaya, halkla ilgileri olmayan bir takım adamlar çıktı. Onun derdinden söz açtı. Halka gitmenin faziletini övdü.

Gerçekte kendi adı etrafında uyanan bu hareketlere karşı halk kös dinlemişti. Kendisini över ve sever görünenlerin içini okuyordu.

Benim bu yazıda bahsini ettiğim, halkı, belli bir zümreyi geçindirmek için istismar eden politika tufeylileri değildir. Halk şiirinden söz açacağım. İşin kötüsü, halka bir gittiklik ağası gözne bakanların gerisinde bir de sahte halk edebiyatı hayranları türedi. Bazıları ekzantirlik, alafranga bir bohem hayatı yaşamak hevesile, halk edebiyatını kendileri için uygun bir saha olarak gördüler. Öyle ya, fikir züppeliği için halk tekerlemelerinden faydalanmak, halk zevkini övmek, «bakın işte biz kübist fütürist vesaireyiz ama halka da önem veriyoruz» demek gösteriş ve orijinalite hastalarının eline kolay kolay geçer bir fırsat mıydı?

Geçenlerde bir yazı okudum. Birisi halk şiirini kötülemiş. Kötüler a! Kim karışır. Nasıl karışmaz, eloğlu kurnaz oldu. Haydi! Hemen bir mahkeme kurmuş.. Tarif et bana halkı diye tutturuyor. Suçlu halkı tarif ederse, dâva sukut edecek. Ne garip bir dâva bu. Halkı tarif etmek başka, halk şiirini tarif etmek başka, halkı ve halk şiirini sevmek yine başkadır. Hem biz sevilenin tarifi güç olur, bildirir. Ya kazara suçlu bunu becerebilseydi, ne olacaktı? Doğrusu iyi bir ölçü. Şiir diye «kaplumbağaların avret mahallerinden» bahsedene göre bile baskın bir «fikir-i icat». Demek bundan sonra aşkı tarif edemeyene âşık, ilmi tarif edemeyene âlim, san'atı tarif edemeyene de san'atkâr denmeyecek. Ama adam sevdiği kız için kendisini asmış; arkadaşını vurmuş vizgelir. Mademki âşkı tarif edemiyor o halde, cinayeti teammüden işlemiştir. Suçu hafifletici maddelerden faydalanamayacak.

Böyle bir iddiayı kanun kurucuları ciddiye alır da hukuk sisteminde bir inkılâp yapmak gerektiğine inanırlarsa, bu yeni hukuk sistemine kübik adımı mı, yoksa «sürrealist hukuk» adını mı vermek lâzım?

Neyse bu önemli dâvayı sanık ve tanığa bırakalım.. Ne halleri varsa görsünler.

Biz gûya halk şiirinden söz açacaktık. «Varlık» dergisinin geçen sayısında pek önemli bir bay eleştirmeci bu konuda önemli şeyler söylüyor. Allı mıdır kelli midir bir kızla konuşuyor. Eskiden Kezbanla konuşurdu. Bu ismin verdiği sıcaklıkla bir hayli güzel şeyler yazmaya muvaffak olmuştur. Anlaşıyor Kezbandan usanmış veyahut da onu kendisine yakıştıramamış, Allı'yı yakalamış. Allı da tam Allı.. Bakın ne diyor eleştirmeciye: «Eskiden pek severdiniz Karacaoğlanı, en büyük şairlerimizden biri sayardınız ne oldunuz şimdi?» Eleştirmeci Karacaoğlanın adını duyunca halk şiiri hakkında söylediklerine pişman oluyor. Coşuyor, alıyor sazı eline başlıyor söylemeye. Bakalım ama ne söylüyor:

Mestine de, deli gönül! mestine!

Âşık olan gül gönderir dostuna

Telli marhamasın attı üstüne:

Terlersen, sevdiğim, sil, dedi bana..

İnsan bir sahayı zorla severse zevkini de

kaybediyor galiba. Sayın eleştirmeciye çöştüran bu mısralar ashında Karacaoğlanın tekerlemelerinden biridir; ve, hiç bir güzel tarafta yoktur. Öyle iken yıllardır şiirimiz ve şairlerimiz hakkında fetva veren bir zatın Karacaoğlan'dan bu cins parçalar alması insanın garibine gidiyor. Halbuki kendisini ile halk şiirlerini seveceksin diye zorlayan da yok. Halk şiirlerinin lezzetine varmak için ayrı bir terbiyeye, ve ruhi şarta ihtiyaç vardır. Bay eleştirmeci, yetiştiği muhit ve yaradılış icabı, ona samimi olarak bağlanamazdı. Hiç şu sözleri söyleyen kişi, halkı ve halkın yarattığı kıymetleri sevebilir mi? «Hep-sini atmalyız, eskiden kalmış ne varsa hep-sini kapatmalıyız. Eskiden kalanların herhangi birini şu veya bu sebeple yaşatırsak, gele-neğe bağlanırsak bu toplumu bir Batı acunu toplumu ifade edemeyiz.»

İşte yıllardanberi inkılâplarımızı şaşkın,

Halk Müziği:

Halk Musikisinde Çok Seslilik Meselesi

Yazan: Sadi Yaver ATAMAN

Siird Orta Okulu Müzik öğretmeni Sadık Uzunoglu, burada da memnuniyetle kaydedeceğim gibi Müzik Folklorumuzla ilgili tetkiklerde bulunan kıymetli bir gençtir. Netekim, bu genç arkadaşımız, Türk Halk Musikisinin tonal hususiyet ve karakterleri hakkında yayınladığımız tetkiklerimizde ele alarak, kendi görüşüne göre sakat bulduğu tarafları yazmak suretiyle, bilhassa bizi sevindirecek faydalı bir hizmet görmüş oluyor. Bu genç arkadaşına bana böyle bir yazışma fırsatı verdiği için teşekkür edeceğim. Müsbet ve ikna edici yazılarını daima bekliyeceğim.

Sadık Uzunoglu, Türk Folklor Araştırmaları dergisinin 22, 23, 24. sayılarında çıkan yazılarına bir cevap mahiyetini taşıyan ve derginin 49 cı sayısında yayınlanan yazısında hülâsa olarak şöyle demektedir:

«1 — Bir bölgede rastlanan folklor hareketleri bütün Türkiyeye şamil olamaz.

2 — Çok seslilik âlâmetlerinin iyi bir şekilde sıralanmasına rağmen, diğer taraf (?) ilmi ve teknik yanlışlıklarla doludur. (Bu yanlışlıklar nelerdir, izah etmiyor.) Türkiye'de Halk Türkülerinin polifonisi olduğu zaten ayrı bir meseledir (?). Ben sazlar haric, Külahyada böyle bir şeye rast gelmiş değilim.

3 — Halk Müziği yerli musikicilerin, yâni bir kaç şahsın meydana getirdiği bir müzik değil, koca bir kütlenin mahdır. Yerli musikici, Halkın Müziği'ne yakın bir müzikle (?) veya sanat müziği ile uğraşanlara denir. (Yâni piyasa müzikçileri demek olacak.) Âşık Müziği (?) ise halkdan doğmakla beraber içinde sanat kokusu bulundurmaktadır. (Bilâkis Âşık Müziğinde sanat kokusu diye bir şey yoktur. Âşıklar daha ziyade söz ve şiir

âşkıncıyı korkak ve Batı kültürünü bir muamma hal ne sokan kafalar hep böyle düşünürler. Her zaman siyasette eli kamçılı, sanatta dili kamçılı adamlar beklediler. Bağlı oldukları milletin kıymetlerinden öğrendiler ve onları öğrenmeyi medeniyet sandılar.

Türk diline, halk dil ve duyusuna değil, uydurmacılığa düşkün olanların maksatları şimdi daha iyi anlaşılıyor.

ehli oldukları cihetle musikilerini hâfizalarını kurcalama vasıtası yapmışlardır.) Tabiatlar, insiyaklar ve ihtiyaçlar hiç bir zaman çok sesliliği meydana getirmez. Polifoni şuurlu bir düşüncenin mahsulüdür. İnsiyakda ise şuur yoktur. (?)

4 — Muhtelif seslerle söyleme ananesi bütün Türkiyeye yoktur. (Bu ne kadar kat'i hüküm!). Şimdilik(?) bir kaç kasabada vardır. Aynı şeyi ben de Bartında dinlemiştim. Netice olarak Türkiyeye şamil bir örnek ve vesika sayılamaz.

5 — Çok sesliliğin âlâmetlerini sıralarken sazların tasnifi de kendiliğinden meydana çıkar ki, tasnif şekli yanlışdır.

6 — Notaları yazma bakımından bunlar da yanlışdır. İlmene ne olursa olsun partiyon yazmak böyle olur (Bir örnek verilmiştir). Müzik Folkloru yolunda doğru tesbitler yapmak için önce nota ve çok seslilik için de partiyon yazmasına dikkat ve emek harcamak lâzımdır.

7 — Mânî ile Bozlak aynı serbest ağız değildir. Öyle olsaydı, ayrı adlar meydana gelmezdi. Mevzubahis örnek (Seğmen müziklerindeki uzun havalar) asla recitatif olamaz, fakat bozlak olabilir (?).

8 — Esasına bakılacak olursa, her sesin başlı başına bir polifonisi olduğu bilinen bir hakıktır. Türkiye'de neşredilen örneklerde (Türkiyeden başka yerlerde neşredilen örnekler bizim Halk Musikimize ait ise mahiyeti nedir?) iki, üç vesaire seslilik vardır, çok seslilik yoktur. Polifoni ancak sanat müziğinde olur.»

Yukarıda 8 madde ile hülâsa edilen noktaların cevabını vermeden evvel, şunu belirtmek lâzımdır ki, bu genç arkadaşımız, tetkiklerini henüz derinleştirmeden ve hattâ bitirmeden -Kütahyada rastlamadığı için- bu hareketlerin Türkiye'ye şamil olmadığını kesin bir hükme bağlayarak bu mesuliyetli işin içinden çıkıvermek ve kendi eksik görüşlerinin gerçek olduğuna başkalarını da inandırmak hevesine kapılmıştır.

1 — Türk Folklor Araştırmaları'nda bölge hususiyetlerinin tetkiki, mahalli malzeme ve maddelerin tesbiti (cüz'iden küle doğru), son-

ra da mukayeseleri gelir. Bir cemiyetin folklor hareketlerinde bölge hususiyetlerinin mühim bir yeri vardır. Bir milletin kültürünü kül olarak mutalâa etmek, o milleti teşkil eden toplulukları bilmekle kabildir. Bu bir topograf haritası alır gibi nirengilere ayrılarak yapılır. Bölgelerde bulunan malzeme arasında mahallî hususiyetler ve farklar elbet bulunacak, bunların memleketi şamil olup olmadığını kestirmek için bütün tetkiklerin sonu alındıktan sonra hüküm verilecektir. Bu ise, bizim memleketimizde henüz yapılmamıştır. Bir folklorcu bulduğu malzemeyi -eğer gerçek folklor maddesi ise- memleketin neresinde bulursa bulsun, memleket çapında düşünmeğe mecburdur. Çünkü o topluluğun mensub olduğu millete ait olduğu unutulmamalıdır. Halk Musikisinde bu daha açık ifadesini alır. Halk Musikisi, yalnız bir zevk alma vasıtası olmayıp, milli ve mahallî karakterine rağmen beşerî ve üniversal değerlerini nüve halinde koruyan ve bu bakımdan yaratmak istediğimiz ünanimizmanın temelî teşkil edecek mahiyeti ve böylece maşerî bir seciye ve karakteri haiz bir halk kültürü müessesesidir. Bu malzemeye memleketin neresinde rast gelinirse gelinsin, eğer hariçten müdahale görmemişse, bir folklor maddesi olarak memleket çapında bir mahsüldür.

Halk Musikisindeki çok seslilik iyi sıralanmasına rağmen (tâbire dikkat), bundaki teknik ve ilmî yanlışlıklar nedir? İzaha muhtac noktalardan biri bu iken geçilmiştir. Türk Halk Türkülerinin polifonisi olduğu ayrı bir mesele (tâbire dikkat) olduğuna göre, bu meselenin de izahı lâzımdır. Sazlar hariç, Kütahya da böyle bir şeye rastlamadığını söyleyen Uzunoglu, bizim bölgelere ait tetkiklerimizi memleket çapında saymıyor; kendisi yalnız bir bölgede yaptığı tetkiklere güvenerek memleket çapında hüküm vermeğe kalkışıyor; kaldı ki, genç arkadaşımızın Kütahya da dahi esaslı incelemeler yapmadığı anlaşılmalıdır. Çünkü, Kütahya civarında hassaten (Emed) de Avsarlar arasında tetkikler yapmış olsaydı (Türk Halk Musikisine ait esaslı tetkikler, duvarında bağlama asılı kahvelerde yapılmaz; asıl Türk boylarından olan acele ve obaların içine girmek lâzımdır), asile hüküm vermekten tevakki etmiş olurdu. Bununla beraber dostumuz sazları hariç tutmak suretiyle asıl iddiamızın siklet merkezini teşkil eden bu

noktayı kabul etmiş oluyor.

2 — Bu arkadaşımıza göre Halk Musikisi yerli musikicilerin, yâni bir kaç şahsın (tâbire dikkat) meydana getirdiği musiki değildir. Bu mevzu aitt Uzunoglu'nun yukarıya aldığım sözlerinden anlaşılacağına göre, Halk Musikisi gökden nazil olmuştur. Bir kere, yerli musikiciden kasıd, halkın arasında yetişen müstesna kabiliyet, zekâ ve istidat sahibi, eline ve diline sağlam kimselerdir. Halk Türküleri bu kimselerin tahassüsü ile yakılır; bu eserler, cemiyeti ilgilendiren vaka ve hâdiselerden, cemiyetin dertlerinden, ihtiyaç ve arzularından müphem oldukları için, şifahi anane halinde nesillere intikal edecek kuvvetli izler ve hususiyet taşımaları bakımından ferdi mahsül sayılmıyarak halkın benimsediği maşerî bir seciye iktisab eder ve koca bir külenin malı olurlar. Halk Musikisi köy ve şehirlerde ayrı hususiyet ve karakter gösterdiği cihetle dikkat ve tetkiklerimizi daha çok köylerde teksif etmek suretiyle muhtelif tesirlerden uzak saf malzemeyi, köylerde bulmak mümkündür. Halk Musikisindeki çok seslilik, her vakit söylediğimiz gibi teknik mânasında almak, muntazam armoni ve kontrpuvan hareketlerinin mevcudiyetini iddia etmek ne kadar yersiz ise, mekteplerde çocuklara öğretilen armoni ve çok seslilikle halk armoni ve çok sesliliğini mukayese etmek te o kadar yersizdir. Bütün iddialarımızın, siklet merkezî Halk Musikisindeki (bilhassa çalgılarında) çok seslilik emare ve izlerinin mevcudiyetidir ki, bunları halka, şüphesiz tabiatlar, insiyak ve ihtiyaçlar yaptırmaktadır. Halkın tek ses üslubu ile yaptığı türkülerdeki duygu, ifade, canlılık, renk ve hareket karşısında çok sese karşı temayül göstermesi neden mümkün görülmesin.

4 — Muhtelif seslerle söyleme ananesi, Kütahya da olmayabilir. Bunun bütün Türkiye'ye teşmili, eğer bizim aksini iddiamız yersiz ise, bu da o kadar yersizdir. Uzunoglu, kendi tâbiriyle şimdilik (?) bir kaç kasabada ve bu meyanda Bartında olduğunu ve dinlediğini yazıyor; şu halde bir şeyler var demektir. Nitekim merhum Vahit Lütfi Salcı, bektâşiler arasında çok sesli musiki bulunduğunu iddia ve notalarını yayınlamak suretiyle bu hareketi Türk Halk Musikisine şamil bir hâdiseye halinde ortaya koymamış mıydı. Biz bunu ihtiyatla telâkki etmekle beraber arkadaşımı-

zın bu tetkik ve görüşünü kıymetlendirmiştik. Tetkiklerimizi de bu cihete yöneltmekle bir hakikatin açıklanmasına hizmet etmiş olacağız. Memleketin bir veya bir kaç yerinde çıkan altın madeni bütün memleketi şamil değildir, diye, altın saymamak ne kadar garipse, memleketin bir köşesinde bulunan bir fikir cevherine bu memleketi şamil değildir, diye, kıymet vermemek o kadar garip olsa gerektir. Sadık Uzunoglu arkadaşımız, Safranbolu seçmenlerinin teşkilât ve musikilerindeki vazife taksimlerini Türkiye'ye şamil bir örnek olarak kabul etmemekle aynı garip ve hatâlı düşünceye düşmüş oluyor. (Seğmenlerin teşkilât ve musikileri hakkında, Türk Folklor Araştırmaları dergisinin 3 üncü sayısına bakınız.)

5 — Sazların tasnifine gelince, bu ayrı bir meseledir. Bu gün bu tasnifi vaktiyle yazdığım Halk Sazları eserimde mutalâa ettiğim gibi düşünmüyorum. Bu güne kadar 36 çeşidini bulduğum halk çalgılarının yekünü daha da yükselebilir. Ancak şimdiye kadar kimse den daha fazlasını duymadım, varsa yerlerini, isimlerini, mümkünse şekillerini bildirirlerse, pek memnun olacağım. Bu konuyu, yakında esaslı şekilde ele alacağım.

6 — Örnekleri verilen notalara ait melodik hususiyetler iyi anlaşılmasından bir mektep armonisi ve partiyon şeklinin aranmış olması, mazur görülebilir. Vaktiyle Fransız müzikologlarından Ojen Borrelin görüşü de bu merkezde idi. Kendisine, bu musiki hareketleri ve melodik hususiyetler izah edildikten sonra, Halk Türkülerinde ve Sazlarında bir mektep armoni ve partiyon şekli mecburiyeti ve nizamı bahis mevzuu olmadığı cihetle hareketlerin kolayca izahına yarayacak şekil ve notlar vermekte beis görmedim. Genç arkadaşın verdiği bir numaralı örneğe ait çizdiği partiyon o hareketleri izaha kâfi değildir. Bu hareketleri izah ettiğim şekillerine göre notaya alıp bana göndermek lütfunda bulunursa, kendisine teşekkür edeceğim. Partiyon yazmağa kalkıştığımız takdirde, asıl görüş ve iddialarımızın bu yönden mânası, mahiyet ve ehemmiyeti kalmıyacaktır. O vakit yeni partiyonlar meydana getirilmiş olacaktır. Bana çok seslilik için partiyon yazmağa vakit ve emek tavsiye eden bu genç arkadaşım bir kompozitörlük ve armoni hocalığı iddiasında olmadığım halde anonim oyun mu-

sikilerimize ait partiyonlarımızı görecektir.

7 — Serbest ağızlar umumiyetle iki şekil gösterir. Ya, recitatife yakın ağızlardır ki, muayyen kalıp ve ölçüde veya kadans halinde icra edilen ses gösterileri, yahut da (parlando rubato) diyebileceğimiz tamamen serbest, yâni söyleyenin kendi arzu ve zevkine göre nağmelerin uzatılıp kısaltılması tarzında (bu tabii her okuyanın yeni bir beste meydana getirmesi şeklinde bir başıboşluk olmayıp, yine muayyen bir üslup ve avazı olan bir icra tarzıdır) musiki tezahürleridir. Serbest ağızların, umumî olarak (uzun hava) denilen ve bölgelerine göre muhtelif isimler alanlarından mâni ve bozlak tarzı, şimalî ve orta, kısmen garbî Anadolu'da taammüm eden ağızlardır. Mâninin ekseriyetle ölçüsü 7 lidir. Kayabaşı, bozlak tarzında ise, ölçü ekseriyetle 6+5—11 lidir. Mânide ağız tamamen serbest olmayıp, muayyen ölçü ve kalıp dahilinde söylenmekle beraber bazan da üslup değişikliği gösterir. Kayabaşı ve bozlakta da tarz budur. Ancak, Doğu Anadolu'ya ait (maya, hoyrat, beşirî, tatyan, elezber v.s.) gibi ağızlar nisbeten daha serbest söyleyiş hâkimdir. Aşıklama ve heylemdeki ağızlar ise, tamamen serbest bir eda taşırılar. Örneğini verdiğim ağız mâni ve ya bozlak şeklinde muayyen ve serbest ölçülü olarak Seğmen topluluklarında mânicilerin söylediği partiye mahsustur. Mâni ile bozlak ayrı ayrı ad taşımalarına rağmen, uzun hava olarak aynı kazanın mahsûlüdürler. Oradaki recitatife yakın ağızdan maksat da işte budur.

8 — Asıl mesele Türk Halk Musikisinde çok seslilik olup olmayışdır. Bu arkadaş, yazısında, -esasına bakılacak olursa her sesin başı başına bir polifonisi olduğu müzikologlarca bilinen bir hakikattir- dedikten sonra, kendi tetkiklerine göre gerek saz'arda ve gerek toplu söyleme ananesine göre, bazı çok seslilik mevcut olduğunu kabul ediyor ve muhtelif seslerle söyleme ananesinin bir kaç kasabada mevcut olduğunu itiraf etmesine, rağmen Türk Halk Musikisinde çok seslilik yoktur, iki, üç ve daha fazla seslilik vardır, diyor. Bu haliye de tezattan tezata düşüyor. Biz yine tekrar edelim ki, Türk Halk Musikisinde tam bir polifoni iddiasında değiliz. Emarelerinden ve bünyesinin müsaitliğinden bahsetmek suretiyle, armoni nizamlarına itibak etmekte kolaylık gösterecek bir halk müessesesinin mevcudiyetine kompozitörlerimizin

Nasreddin Hocanın Portresi

Yazan: Eflâton Cem GÜNEY

Nasreddin Hoca, yedi asırdır yedi dünyaya gülen koca adam... Ona, her yerde bir beşik, her devirde bir mezar gösteriliyor ama, o bunlardan hangisinde sallanarak büyüdü? Bugün de hangi toprağın altında yatıyor, orasını Allah bilir. Bizim bir bildiğimiz, duyduğumuz varsa, bugün de bir kolu masrikte, bir kolu mağripte ve ruhu ebedilikle bir baştadır, dünya ~~durdukça, duracak~~ O... Bu ne sihirdir, ne keramet; ne de el çabukluğu bir marifet! Hodayı bu ölmezliğe erıştiren güler yüzü, tatlı dilidir. Biri gönülün yaylası, biri de o yaylanın güneşidir. Zaten adam dediğin ya yüzünden belli olur, ya sözünden! Kötü adam; acı soğan sözlü, kara bulut yüzlüdür. Bu kara gülmezlerin yüzlerinden düşen yüz parça olur; dilleri dersin, saya yağıyla yağlar; çakır dikenle dağlar.. Oysa ki iyi adam tatlı dilli, güler yüzlüdür. Bu güleğ insanların yüzlerinden nur mu dedin, nur akar; dillerinden de bal mı dedin, bal akar. Hele Hocanın, hele Hocanın... Ne gözünde bir karartı vardır, ne yüzünde bir morartı; alınımın ortası bile güler. İlle dili, ille

dikkatini çekmek' bir folklorcu olarak elbet vazifemizdir. Bunu yaptık ve yapacağız. İca-bettiği takdirde bir festival hazırlayıp, işin müşahhas olarak isbatına da çalışacağız. Son söz olarak bu kıymetli genç arkadaşımıza tavsiyem -eğer bir ağabey telâkki ederde sinirlenmezse- acele etmemesi, tetkiklerini derinleştirip çok yer görmesi ve sonra kaleme sarılmasıdır. Ben bundan 25 yıl evvel yazdığım ve ozaman övündüğüm bir eserime bu gün göz gezdirdiğim zaman mahcup olmuştayım.

Sadi Y. ATAMAN

Derginin Notu:

«Mevzu o kadar verimsizdir ki, şimdiye kadar yazılıp çizilenler dışında bu konuda fazla bir şey yazılamaz. Karşılıklı (ve, yerli yersiz) kalpler kırılabilir; fakat limi tatmin edecek yeni bilgiler neşredilemez; çünkü malzeme yoktur. Kesin ve mutlak nota örnekleri bulup dergimize gönderen olursa onları neşir, ve ispatında ısrar, ederiz. Bunun haricinde bu konuda münakaşaya devam olunması-na taraftar değiliz.» (T. F. A.)

rüp kendini göle atmıştır. Eh, dünya bir eşiğin üstüne kurulması ya, bir kapıyı kapayan Allah başka bir kapı açar elbet! Bugün, bir kaltaban öküze binip Timurla yarışa kalkar; yarın gömезini peşine takıp kurt avına çıkar. Şayet kurdun kuyruğu kopar da, tozdan, dumandan ferman okunmazsa, kırkımdan sonra saz çalacak değil ya, başka bir işin kulpundan tutar, iki el bir baş için olduktan geri, geçinmeyecek ne başı var. Gider pazara; ya kargayı bülbul diye satar; ya da bülbulü karga fiyatına başından savar; varsın eşi, dostu alış, verişte görsünler de onu; yük altında yamak da eğirir, bir taşla iki kuş da vurur, daha olmazsa gölge kadısı olup kör kadının postuna kurulu; zaten memleket, onun elinden kan ağlıyor. «Ya Hak!» deyip kılı kırk yaracak yerde, kendi dolabını çevirmek için kırk dereden su getirmeğe bakıyor; hiç olmazsa, Hocanın yüzü suyu hürmetine ahali olanın biraz yüzü güler. Ama diyebilirsiniz ki «büyük başın büyük derdi olur; gayrı arabasını dağdan aşırarak istiyenler, eşğini aşındırır!» iyi ama, Hoca bu; herkesin niyetini gözünden okuyamaz mı? Pencereden başını uzatıp da «Hoca evde yok!» diyemez mi! Evinin yol edenler Tanrı misafiri ise, onlara da Tanrı evini gösterir, eline, ayağına yapışmaz ya, cami karşısında... Velâkin garip, guraba olursa kapıyı yüzlerine kapamaz, öyle ya, misafir umduğunu yemez, bulduğunu yer; tavşanın suyunun suyu da olsa çıkarır önlerine, o da olmazsa sade suya, kuru ekme kelerine yetmiyor: «Evde od, ocak olsaydı, alimallah şununla bir çorba çıkaracaktım size!» Getirir taşı, kor önlerine... Neye derler ki, evinde olmazsa, elinde olsun; elinde olmazsa, dilinde olsun; dil de gönül alır, Kâbe yapar, Allah bu (hazırcevaplığı) da ona verdikten geri, lâfa bunalacak değil ya, evdeki kaşık düşmanlarıyla başı derter olmazsa... Doğrusu bunların elinden elâman! İlk gözağrısı bir yana, ötekiler kendi kaburgasından yaratılmış. Biri aklından eser, o sabah, bu akşam, kapı kapı gezermiş; biri gölgesine küser, taşı, tarağı toplayıp babası evine dönermiş; biri de elemez, belemes, ocak başına gelemezmiş; bunlara ev, bark inanılır mı? İkisini bir havanda döğüp hatun, hatunluk bir şeye benzetmek ister ya, bir güne bir gün olsun, bir kazanda kaynamazlar ki. De yiğitse, birinden birinin teline dokunsun, gözünün üstünde ka-

şın var desin! Lâmi cimi yok, iki ayağı bir pabuca girer; soluğu tâ dış kapıda alır. Şu mavi boncukların da tılsımı bozulursa yok mu, büsbütün dünya başına yıkılır; gayrı bu âlemden elini, eteğini çekecek olur ya, kimde vefa kaldı ki, gözünü bir yummaya gör... Kendi ayağıyla gidip de haber vermese, kim gelir de salına girer! Hele tabuttan başını uzatıp da sağlığında geçtiği yolu göstermese, cemaat kimbilir, yolsuzluktan ne yolsuzluğa düşecekler, bir kere başına gelmedi mi bu!

Çaresiz canını dişine alarak yaşamağa razı olur, olur ama, az yaşa, çok yaşa, âkıbeti ölüm olduktan geri. Vaktin birinde al donlu, al kanatlı bir melek, gelir kapısını çalar. Rahmetli ona da bir tuhaf güler ama, emir büyük yerden; ne etmem denir, ne gitmem denir; biner ölüm atına, ve gider, o bir daha gelmeyenlerin gittiği yere... Pek uzak değil orası; âdeta kaşla, göz arası.

Bundandır, gene biz ona gülüyoruz, o bize gülüyor, bir kendisi olsa, neyse... Türbesi de gülüyor, türbedarı da; kapısı da gülüyor, duvarı da. İlle o değirmen taşı gibi kilit! Aman ne gülüyor, ne gülüyor..

De sen de gülme bakayım, Allah esirgesin, ya Evliya Çelebinin başına gelenler gelir başına, ya da Veled Çelebinin... Hele düğünden, dernekten yana hiç küstürmeğe gelmez ha! Ali evlenip, Güllü gelin olurken eşğine yüz sürüp de:

«... Hoca Efendi, eksik, artık demezsen mollalarını al da, sen de buyur» o evde dirlik, düzenlik olur mu? Belki Akşehirin yerinde bile yell eser!

Dergimizin Satış Yerleri

Dergimiz, İstanbulda Beyoğlunda Saray, Köprüde Kemal, Babıâlide İkbâl, İrfan, Cağaloğlunda Halkevi karşısında Niyazi, fırın yanında Ahmet, Çarşıkapıda Azak Sinemasına dönecek köşedeki kırtasiyeci ile Beyazıtta Faik Akgün; Ankarada Berkaip, Koç ticarethanesi önünde Yakup Karakaş, İzmirde Tilkilikte Cerrahoğlu, Konyada Yeni, Savaştepede Ahmet Soykan bayı ve kitabevlerinde bulunur.

Azerbaycan Halk Şairlerinden:

Aşık Peri Hanım

(BAŞI 41. SAYIMIZDADIR)

Daha önce de yazdık. Mirza Hasan, Peri hanımın kendisine karşı olan en ufak bir hareketini kaçırmıyarak onu bir kâr sayıyor. Yine yazdığı bir medhiyesi:

Lâle yanağında, bade sebadan,
Ucu ter çiğali teller oynasır.

Süzgün bakışından, humar gözünden,
Hileler, fitneler, filler oynasır.

Boyun yarasıkta kıyamet eyler,
İşveni, gamzeni bu babet eyler,
Ağ meme göğsüne zerafet eyler,
Keçer ile nazik beller oynasır.

Mum tek incelmemiş ince belinden,
Sevdaya düşmüşem siyeh telinden,
Titredikçe zülfün seher yelinden,
Sanarsın gülşende güller oynasır.

Ettikce vasfını MİRZA mükerrer,
Tazelentip ruhum olur muatter,
Gülfstanda zülfün gibi muanber,
Ne susenler, ne sümbüller oynasır.

Peri hanımın buna verdiği cevabı da çok güzel olduğu için bunu da yazmaktan kendimizi alamadık.

Kâtiplerin şahı defter içinde,
Kalem ile nazik eller oynasır,
Fitneli, fillisin, nazü gamzeli,
Dehanında şirin diller oynasır.

Aşıkım elinden giderim dade,
Derdim olup gün ü günden ziyade,
Şivei refhtarın düşende yade,
Bağrımın başında miller oynasır.

Dad eylerim haray naşı elinden,
Yandı ciğer aşk ateşi elinden,
Men deyirem gözüm yaşı elinden,
Yüzüşür sunalar göller oynasır.

Adam var dolamır mekrin içinde,
Adam var dolamır Zikrin içinde,
Senin kemalinde senin fikrinde,
Acayip, garayıp haller oynasır.

PERİ'yle halk ara olmuşam bacı,
Kimsen'ın kimseye ne ihtiyacı,
Belh'in, Buhara'nın, Hind'in haracı,
Zinehinde siyah haller oynasır..

Yine muasirlerinden birisi de «Mehmet Bey Civanşir AŞIK» tır. Bu şair de diğerleri kadar ve belki de daha ziyade şairimizi sevmektedir ki; bir çok şiirlerini, gazellerini, kitalarını ona hitaben yazmıştır. Bazen de araları açılmıştır. Bunlar arasında bizi ilgilendiren şiirlerinden karşılıklı ve halkağzı yazdıklarını alıyoruz. Mehmet Bey AŞIK'ın Peri hanıma yazdığı:

Tahallüs ne lâzım ey aşık Peri,
Bir kes ki mihriden haberdar ola.
Gönülde gönüle yollar görünür,
İlâve ne hacet aşıkâr ola.

Hoş yaratıp seni üstad-ı ezel,
Hüsn-ü vecahette yekta bi bedel,
DİZAK mahalinde sen gibi güzel,
Haktan İstemişem her karar ola.

Ehli hâli görmek ister ehli hâl,
Müzayeka etme gel olsa mecal,
Senin tek derdiment olmaya mahal,
Görüm ki dağılıp tarü mar ola.

Böyle işin ne lezzeti, ne tadı,
Hublar bile gerek aşnana, yadı,
Çekesin ağuşa bala Ferhadı,
Şirin Didarına intizar ola.

Aklım cem eyle olma serseri,
Sende yoktur aşkıbazlık eseri,

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

48 inci sayısı ile ikinci cildini de tamamlamış olacaktır. 1-24 sayılık gayet nefis bir şekilde ciltlenmiş olan 1 ci cildimiz, 750 kuruştan satışa çıkarılmıştır. Eski sayılarımız mevcuttur. Tanesi 25 kuruşluk pul karşılığında arzu edenlere gönderilir.

Yeşildirek, Sultanmektebi S. No. 17 - İstanbul

Bir Konya Efsanesi:

Bülbülü Ötmiyen Şehir

Yazan: Mehmet ÖNDER

Konya'da bugün Eski Eserler Müzesi olan Hazreti Mevlâna türbesinin bulunduğu yer, Anadolu Selçukluları devrinde bir gül bahçesi imiş. Saraya ait olan bu bahçede, Selçuklu sultanları zevkli anlar yaşarlarmış. 1228 yılında Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubad I, Mevlâna'nın pederi Sultan'ül-ülema'yı, Karamandan Konya'ya davet ettiği zaman bu bahçede iz'az ve ikram eylemiş. Bahçe Sul-

Fehm ü ferasette yüz sentek Peri,
Gerektir MEHMED'e hizmetkâr ola.

Peri hanım Şaire çok güzel ve fakat manidar cevap veriyor:

Şayestedir ey mürsidi kâmilim,
Dostlar arasında itibar ola.
Şair odur üstadından ders ala.
Zid-dü cins-ü redif perükâr ola.

Cevab-ı hattundan olmuşam hoş hâl,
Arz ederim kulluğuna vasfihal,
Şan ile şevketin olsun bi zeval,
Gerek hizmetinde hizmetkâr ola.

Mayılam hüsnünün hoşca rengine,
Yete bilmem ben kimsenin dengine,
Seni salam muaşşerin cengine,
Arif bu yerlerden haberdar ola.

PERİ idim aşk içinde aşıkâr,
Arahkta yahşı olur sebebkar,
Bu cenk meydanında eylerim şikâr,
Sen gibi MEHMET bey sed hezar ola.

Bunlardan başka AŞIK'ın yazdığı bir cevap da onun kıskançlığını anlatıyor:

Üstadı ezelden dersim almışam,
Mayılam her yerde gavgaya Peri.
Zid-dü cins-ü redif sözün danışma,
Men desem düşersin ah veya Peri.

Elindeki bade olsun, saz olsun,
Hareketin işve olsun, naz olsun,
Yeke yerden danışmağın az olsun,
Düşersin bir derin deryaya Peri.

Sen şiirin her bendinde naçarsın,
Men açmıram gene öztin açarsın,
Bu işinden yakinimden kaçarsın,
Ahırde MELEK'e, MİRZA'ya Peri..

Leblerinin musaffası Aşıkın,
Dehanının muamması Aşıkın,
Siyah zülfün temennası Aşıkın,
Sahiptir bir uzun sevdaya Peri..

tan'ül-ülema'nın çok hoşuna gitmiş ve padişah tarafından kendisine hediye edilmiştir. Bîlâhare 1231 yılında vefat ettiği vakit, bahçede mutena bir yere, 1273 yılında Mevlâna da vefat edince, o da babasının yanına, yani bugünkü türbelerine defnedilmişlerdir.

Gülün mevcut olduğu yerde bülbül eksik olmaz, derler. Bu gül bahçesinde de bülbüller, sabahın erken saatlerinden itibaren ötmeye başlamış, geç vakitlere kadar bu koro devam etmiş. Hazreti Mevlâna, hem babasını ziyaret, hem de bahçede zikir ve sema' etmek üzere geldiği vakit, bu seslerden rencide olmuş olmalı ki:

«— İki bülbül bir diyarda ötmez, biri susmalı..» diye niyazda bulunmuş. Bunun üzerine bülbüller de, bir daha ötmek üzere susmuş..

Yukarıdaki efsane, Konya'da asırlarca söylenegelmiş ve hiç kimse Konyada bülbülün öttüğünü görmemiştir. Konya'nın Meram bağlarındaki rengârenk gül bahçeleri arasında, zaman zaman kanat çırpan bülbüllerin bu âbedî susuşları böyle bir efsaneyi yaşatmış, hatta halk şiirlerine dahi geçmiştir. 19. cu yüzyılda yaşamış Konyalı Aşık Şem'i bir destanında Konyayı zikir ile, bu bahse şöyle temas etmiştir:

«Bülbül ilhan eylemez, bu beldede vakt-i seher»
«Zikr-i Mevlâna'ya mâni olmuş ol mürğ meger»

Yine Aşık Hikmeti'nin (Konya'nın) redifli bir şiirinde:

«Mevlâna eylemiş niyaz»
«Bülbülü ötmez Konya'nın»

Mısraları da bu efsaneye temas eder. İsminden cisminde kadar efsaneleşmiş Konya'nın büyük aşk, fikir ve ilim bülbülü Mevlânası yanında, hakiki bülbülün ötmemesi, efsane de olsa, ince bir hikmet'in ifadesidir. Malûmdur ki, Sultan'ül-ülema, büyük bilgin Fahreddin Razi'ye:

— Bir memlekette iki sultan, bir sahra da iki aslan olamaz; müsaade buyurulursa ben gideyim,

Diyerek Belh'i terketmiş, Anadoluya hicret etmişlerdir.

82

Serif Baykurt'a Mektup:

HALK TÜRKÜLERİNDEN SONRA

Halk Danslarımız da Derleniyor

Ankara Devlet Konservatuvarı Müdür Yardımcısı ve Millî Danslar Öğretmeni Halil Cemal Oğultürk 1952 yılı yaz aylarında Kuzey-Doğu Anadolu'da bir Halk Dansları Derlemesine çıkmış, Ziganaları geçerken büyük bir otomobil kazası geçirmiştir. Halil Cemal Oğultürk bu kazayı tafsilatlı bir mektupla; Trakya Halk Danslarını beraber derledikleri, halen Arifiye Köy Enstitüsü Eğitim başı ve Resim-İş öğretmeni bulunan arkadaşımız Şerif Baykurt'a bildirmiştir. Şerif Baykurt'a yazılan bu mektup karakteristik bir folklor derleme hadisesini belirttiğinden sayfalarımıza aynen alıyoruz. (T. F. A.)

Kardeşim Şerif,

Kaç ay olduğunu hesabedemeyecek kadar uzun zamandır haberleşemiyoruz. Bu yüzden bana kimbilir ne isnatlarda bulunmuşsunuz. Bir bakıma bütün düşüncelerinde haklısın. Çünkü ne bir şey işittin, ne de biliyorsun. Hâlen iyiyim. Bu sözüm belki seni biraz düşündürcektir. Son mektubumdan sonra hatırımda kalan hadiseleri yazıyorum. Hatırımda kalanları diyorum, çünkü bir çoklarını unuttum. Konservatuvara müdür muavini olduktan sonra yığılmış olarak duran işlerin içine gümüldüm. Bununla beraber ilk olarak 42 kişilik bir kadro ile okulda Millî Danslar günü tertiplemiş olduk ki bunların arasında Zigoş (1) ta oynandı. Fevkalâde rağbet gördü. İki defa tekrar edildiği halde halen yine tekrarı istiyorlar.

Bu yaz tetkik bölgem, Rize-Erzurum ve Artvindi. 6 Temmuzda tel makinesi (recorder) ile çola çıktım. 10 temmuzda Rizede işe başladım. Havanın muhalefeti ve bu hususta biraz da muhitin çetinliği işlerimi güçleştiriyordu. Oradaki maarif camiası yegâne yardımımız oldu. Bu şekilde orada 6 oyun derliyerek Erzuruma geçmek üzere Trabzona gittim. Bir gece dinlendikten sonra ertesi gün bir (dolmuş) la Erzuruma hareket ettim. Oto, De Sote yeni, kovboy hasır şapkalı soför, 20 yaşlarında bir gençti. Kemali ihtişamla yol alıyorduk. Yol dağa yaslanmış, bir kenarı ala-

bildiğine dik ve derin uçurumlarla uzayıp gidiyordu. Hamsi Köyüne kadar her yer ekili, ağaçlık ve yeşildi. Bu köyden sonra Ziganalara çok dik olarak tırmanmaya başladık. Ziganana geçidini geçtikten sonra köye geldik. Sonra bir viraja girdik. İşte giriş o giriş. Ondan sonra çıkamadan o uçuruma doğru uçtugumuzu gördüm. Önde ve pencere kenarında oturuyordum. Gözüm, toz, toprak ve kayadan başka bir şey görmüyor, kulağım, arabamın kayalar arasında yuvarlanmasından meydana gelen sesleri duyuyordu. Birkaç yerde hafif duraklamadan sonra ne kadar yuvarlandığımızı bilmeden, bir müddet sonra kendimi, kayalar arasında, başımdan kanlar akar ve üstüm başım parça parça kanlar içerisinde oturuyor buldum. Yolu göremiyordum, araba da yoktu. Sonra tahminime göre araba dağıldı ve bizi dört bir tarafa fırlattı. Çok dik kayalar arasından zikzak çizerek yarım saatte yola çıkabildim. Hepimiz yaralanmışız, fakat ben ve benim yanımdaki çok ağırdık. Mütemediye kan kaybediyordum. Gümüşaneden gelen bir otobüs bizi Trabzon hastanesine 4 saatte götürdü. Sedyeyle indirdiler, başım çok fena idi. Saçlarımı kesip iğne yaparak diktiler. İki gün iki gece kendimi bilmedim. Velhasıl güç hal ile Ankaraya döndüm. Bu program da yarım kaldı. Başım dikiş, hertarafım ezik ve bere içinde. Asabım çok bozuk. Başımda daima bir baş ağrısı var. Kimselere yazmadım. Görüyorsunuz ki bu defa hayatı pek pahalıya satın aldım. Görüyorsunuz, şimdiye kadar hep kenarından bahsettim, hamdolsun hepimiz iyiyiz. Sizden mektup beleriz. Gözlerini öperim aziz Kardeşim.

(I) Trakyada Kırklareli'den derlenen tipik bir halk dansı.

TEA (43) Subat 1953

Beşyüzcü Fetih Yılında:

İSTANBUL İLİNDE YER ADLARI

— VII —

Bayırlar, Dağlar, Sırtlar, Korular, Vs.

Yazan: Mehmet Halit BAYRI

BAYIRLAR, DAĞLAR, SIRTILAR

ASYA CİHETİ:

Açmalar bayırı, Akbaba sırtları, Aydos dağı, Bağlar sırtı, Bakla tarlası sırtları, Çemlar bayırı, Çamurluk bayırı, Çardak bayırı, Değirmen bayırı, Değirmen dağı, Fare bayırı, Fındıklı bayırı, Gök bayırı, Gök dağı, Göz dağı, Göztepe bayırı, Hünkâr sırtı, Akağa sırtları, İslak bayır, Kalem dağı, Kale bayırı, Karabaş bayırı, Kara kiraz bayırı, Karlı dağı, Kavaklı bayırı, Kavaklar sırtı, Kaymak duran sırtları, Kayışdağı, Keçi bayırı, Kızıl bayır, Koca bayır, Korkal bayırı, Küçük Alem dağı, Küplüce sırtları, Maltepe dağı, Molla İbrahim dağı, Şahbaz bayırı, Taşlı bayırı, Teke bayırı, Teneke bayırı.

AVRUPA CİHETİ:

Ayran bayırı, Beylik sırtı, Cebeci bayırı, Çakıl bayırı, Davulcu bayırı, Deve bayırı, Deveboynu bayırı, Dobra bayırı, Fatma çeşmesi bayırı, Fırça bayırı, Harami bayırı, İkor bayırı, İstranca dağları, Kâğıthane sırtları, Karlık bayırı, Karapınar bayırı, Keçi deresi bayırı, Kemer bayırı, Kızılçık bayırı, Kızılağaç bayırı, Kılıse bayırı, Koca bayırı, Kocayemiş bayırı, Koza bayırı, Köşk bayırı, Küçük ihlamur sırtları, Kurt bayırı, Lâle bayırı, Maltepe bayırı, Manda bayırı, Meşetarla sırtı, Orta bayır, Palanga bayırı, Panayır bayırı, Pırnal bayırı, Sığırtaç bayırı, Soğuk bayır, Tabyalar bayırı, Yarım Burgaz bayırı.

İstanbul civarında bulunan dağlardan Kayışdağının su kaynaklarını, Alemdağı ile İstranca dağlarının ormanlarını bilmiyen yoktur. Kayışdağı suları Göztepe, Erenköy, Maltepe gibi Marmara denizinin Anadolu kıyısındaki köylere aktıldıktan başka, damacanalarla Adalara ve Kadıköyüne de naklolunarak satılır. Alemdağı ormanları ise, ötedenberi İstanbul namılı mesirelerindedir. İçme sularının en iyilerinden olan Taşdelen suyu kaynağının başı bu mesirenin şerefli yeridir. Alemdağı mesiresine Üsküdüardan Bağlarbaşı, Ki-

683

2

sıklı, Bulgurlu, Dudullu, Akçeşme ve Sultan Çiftliği yoluyla gidilir. Eskiden arabadan başka bir vasıtaya başvurmak kabil olmadığından gidenler Alemdağında çadırlar kurdurur, bir hafta veya hiç olmazsa bir kaç gün kalırlardı. Günü birlik gidenler de seyranı mehtaba tesadüf ettirir, gece yarısında yola çıkar, oradan da yine gece yarısında ayrılırlardı.

Alemdağına gidenler, kuzular, dolmalar, helvalar götürürlerdi. Çok miktarda Taşdelen suyu içmek isteyenler, figi veya kutu sardalyası, çiroz gibi susatacak maddeler yerlerdi. Bugün Vakıflar İdaresince işletilmekte olan Taşdelen suyu kaynağı, merdivenle inilen çukur bir yeredir. Eskiden taş bir oluktan akan suya, taşı delerek meydana çıktığı için «Taşdelen» adı verildiği rivayet edilmektedir. Vakıflar İdaresi Taşdelen kaynağını tanzim ettirmiş olup su sıhhi bir şekilde nakledilmekte ve kapalı şişelerle satılmaktadır. Alemdağında Taşdelenden başka «Malkuyusu suyu» adında bir iyi su kaynağı daha vardır. Alemdağının en yüksek tepesi 315 rakımlı Küplü tepesidir.

Çamlıca tepelerine meftun olan ikinci Mahmud, Alemdağından da çok hoşlanır, akına estikçe araba ile ve kalabalık bir maiyet arasında Taşdelen suyu kaynağına kadar gelir, burada yer, içer ve dinlenirdi. İkinci Mahmudun oğlu Abdülmeccit ve onun halefi Abdülâziz devirlerinde de Alemdağına gidenler çok olurdu. Fakat ikinci Abdülhamidin saltanatında, yasak edilmiş olmamakla beraber, bu mesireye gitmek cesaretini gösterenler azdı. Çünkü Padişah, beş on kişiden ibaret olsa bile, halkın her hangi bir yerde toplanmasından kuşkulandı, Alemdağına gidilmemesini sağlamak arzusuyla yollarda baskına uğramak ihtimalinden gazetelerde daima bahsettirirdi.

İstranca ormanlarından civar köylüler mangal kömürü yapmak suretiyle faydalanmaktadırlar. İstranca kömürleri, İstanbulda «Rumeli mangal kömürü» adıyla satılmakta olup, Midye kömürleriyle aynı ayar ve kuv-

vette telâkki edilir, Anadolu kömürlerine nisbetle dayanımlı farz olunur.

KORU, ÇAYIR, MER'A, BAĞ, BOSTAN VE AĞILLAR, BAHQELER VE PARKLAR

Abrahampaşa korusu, Abbasağa parkı, Ahmetağa çayırı, Aksaray parkı, Aksu bostanı, Aliğa bağları, Anadoluhisarı parkı, Arap bostanı, Ayasofya çocuk bahçesi, Azizpaşa çayırı, Bal bostanı, Bakırköy parkı, Barbaros parkı, Beyazıt parkı, Beyazıt kütüphanesi, Beykoz bahçesi, Beşiktaş Belediye şubesi bahçesi, Beykoz çayırı, Beykoz parkı, Beyoğlu Belediye şubesi bahçesi, Büyükdere çayırı, Budak çayırı, Burunsuz çayırı, Cami bostanı, Çarşamba çocuk bahçesi, Çiftlik korusu, Çırpıcı korusu, Çörekçi mer'ası, Çubuklu korusu, Dragos bostanları, Doğançılar parkı, Emirgân korusu, Eski bağlar, Evkaf korusu, Evkaf mer'ası, Fatih parkı, Fuatpaşa bahçesi, Gülhane parkı, Hadım korusu, Han çayırı, Harbiye çocuk bahçesi, Helvacı bağları, Heybeli parkı, İbrahimağa çayırı, İkitelli çayırı, Kabadik çayırı, Kadıköy iskele parkı, Karakavak bostanı, Kaynarca çayırı, Kılavuz çayırı, Kısıklı parkı, Köse çayırı, Kuru bostanı, Maltepe bostanları, Moda çocuk bahçesi, Nakkaş bahçesi, Ortaçeşme mer'ası, Rüzgârlı bahçe, Savaş mer'aları, Soğanlı bahçe, Soğuksu ağılı, Suphi paşa korusu, Sultanahmet parkı, Sultan çayırı, Taksim bahçesi, Tarla bostanı, Tarabya parkı, Tepebaşı bahçesi, Üsküdar iskele parkı, Uzun çayır, Veliefendi çayırı, Vilâyet bahçesi, Vişnezade parkı, Yenicami parkı, Yenikeçe bostanı, Yeniköy parkı, Yeşilköy parkı, Yıldız korusu, Yoğurtçu parkı.

İstanbul şehri sınırları içinde veya civarında mevcut koruların en mühimmi, Abrahampaşa korusudur. Abrahampaşa korusu, Paşabahçesi koyundan Karadenizde İrvaya kadar uzanır. Bu geniş koruda nadide ağaçlar bu'unması itibariyle son zamanlara kadar Orman Okulu öğrencileri buraya gelip ağaç çeşitleri üzerinde tetkiklerde bulunurlardı.

Abdülâziz saltanattan uzaklaştırılmasından bir kaç ay önce İstanbul halkı arasında heyecan ve telâş verici bir rivayet dolaşmıştı. Bu rivayete göre Abrahampaşa korusundan İrvaya bir yol yapılmış. Hürriyet ve Meşrutiyet taraftarı olan gençlerden kor-

kan Abdülâziz, Ruslara daima güler yüz göstermiş olduğu bilinen Mahmut Nedim Paşa vasıtasıyla Rusya Çarından yardım istemiş. Bu istek Rusya Çarı tarafından kabul edilmiş. Ruslar İrvaya asker dökerek, bu asker Abrahampaşa korusunda yapılan yolda ilerliyerek Beykoza incek ve güya İstanbulu işgal edecek ve padişahı koruyacakmış. Bu rivayet İstanbul halkını derin bir ıstırap ve dehşet içinde bırakmış. O kadar ki çoluğu, çocuğu varınca kadar herkes hemen silâhçı dükkânlarına koşmuş, silâh tedarik etmiş. Silâhlerde yeni, eski tabanca, kılıç, hançer, hattâ bıçak ve çakı bile kalmamış. İstanbullular her ne pahasına olursa olsun Ruslara mutlaka karşı koymayı kararlaştırmış. Fakat bir müddet sonra, bu haberin bulanık suda balık avlamak isteyen Rus Elçisi tarafından para ile tutulan Bulgarlar, Hırvatlar, Karadağlılar ve Sırp vasıtasıyla ortalağa yayıldığı anlaşılmış. Ancak o vakit halkın heyecan ve telâş azalmış. İkinci Abdülhamit, kötü maksatlarla çıkarılabilecek bu gibi rivayetlerin önüne geçmek arzıyla Abrahampaşa korusunu satın almak istemiş ve keşfinin yapılmasını irade etmiş. 1908 senesinde memleketimizde Meşrutiyet ikinci defa ilân edildikten sonra Abrahampaşa korusunun Paşabahçesi koyuna tesadüf eden kısmı «Hürriyet Bahçesi» adıyla mesire halinde halka açılmıştır.

Abrahampaşa, Osmanlı vezirleri arasında büyük servetiyle tanınmış olanlardan biridir. 1833 senesinde doğan ve Mısır Hidivi İsmail Paşanın İstanbul kapı kethüdağında bulunan Abrahampaşa, Abdülâziz'in son zamanlarında Mısıra ait imtiyazların efendisi lehinde genişletilmesinde ehemmiyetli roller oynamıştır. 1877 senesinde Türkiyede Meşrutiyet ilk defa ilân olduğu zaman Âyan Meclisi üyeliğine tayin edilen Abrahampaşa, Meşrutiyetin ikinci kuruluşunda da yine aynı meclis üyeliğinde bırakılmıştır. Görülüp işiti memiş bir debdebe ve refah içinde yaşayan bu Ermeni vezir, kısım Beyoğlunda şimdiki Serki Doryan denilen konağında, yazın Büyükdere'deki yalısında otururdu. Lüfer avına, yemeğe, tavlaya çok meraklı imiş. 1918 senesinde İstanbulda ölmüştür. Öldüğü vakit seksen beş yaşında idi. İstanbul Vilâyeti özel idaresine ait Beykoz fiandanlığı, Abrahampaşa korusunun küçük bir parçasıdır. İstanbulun diğer iki meşhur korusu olan Çubuklu ve Emirgân koruları, bu-

Kitaplar Arasında:

“Derdiçok,”

Yazan: Cahit ÖZTELLİ

Bir halk şairi «Derdiçok» var, bir de halk hikâyesi «Derdiçok ile Zülfüsiyah» var. Elbistanlı halk şairi Derdiçok'un asıl adı Lütü olup h. 1290 yılında doğmuş ve 1936 da ölmüştür.

Maraslı üç arkadaş, bu şairin 163 manzumesini yayınlamışlardır. (1) Güzel bir tertip ile şiirleri sıralamışlar. Kitabın baş tarafında Derdiçok hakkında o zamana kadar çıkmış olan Arif Nihat Asya'nın Adana Halkevi dergisi (Görüşler) de yayınladığı üç şiir ile yine Fuat Köprülü'nün (Türk Saz Şairleri) ne aldığı şiirlerle yazarların ellerindekilerin karşılaştırılması yapılmış ve adı geçen yerlerdeki hükümler de ilâve edilmiş. Bunlar birer varyant olamayacak kadar değişiklik göstermedikleri için bu kısmı koymamak daha yerinde olurdu. Köprülü, Arif Nihat'ın yanlışlarını düzeltmiş, bir de İstanbul ağzına çevirmiştir. Derdiçok hakkında adı geçen bu iki yerden başka bizim görebildiğimiz yazılardan biri (Şadırvan, sayı 14; 1 Temmuz

gün Belediyenin tasarrufu altında olup, bunlardan Çubuklu korusunda eski Mısır Hidivi Abbas Hilmi Paşa tarafından yaptırılmış olan muhteşem bir köşk yükselmektedir.

Beykoz, Büyükdere, Çırpıcı, İbrahimağa ve Sultanîye çayırıları İstanbul mesirelerinin önde gelenlerindendir. Bunlardan Beykoz çayırının kıyı tarafına «Hünkâr iskelesi» denilir ki, Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa tarafından yaptırılarak Abdülmecide hediye edilmiş olan Beykoz kasrı buraya bakar. Hünkâr iskelesi ise, Türkiye ile Rusya arasında burada bir anlaşma imza edilmiş olması itibariyle adı tarihimize geçmiş olan bir yerdir.

Kefeli köyünün kuzeyine tesadüf eden Büyükdere çayırında mevcut iki ihtiyar çınarın İstanbulun fethinden önce Lâtinler tarafından dikildiği söylenirse de, bu rivayetin tarihi gerçeğe ne derecede uygun olduğu tabiiyle kestirilemez. Vaktiyle tatil günlerinde büyük bir kalabalığın hay ve huyu ile dolan Çırpıcı, İbrahimağa, Sultanîye çayırıları, bugün unutulmuş gibidir.

Mehmet Halid BAYRI

1949) da Abidin Mümtaz Kısakürek'in, kitabın yayınlanması dolayısıyla yazdığı makaledir. Burada Kısakürek, yeni hiçbir şey söylemediği gibi, verdiği bilgiyi kendinmiş gibi göstererek cümle cümle bu kitaptan almıştır. Derdiçok'un bir şiirini yayınlayan diğer eser, Varlık Yayınları arasında çıkan (Halk Şiiri Antolojisi) dir, ki Köprülü'nün yukarıda adı geçen kitabından alınmıştır.

Yazarlar, Derdiçok'un edebî şahsiyeti hakkındaki hükmü okuyuculara bırakıyorlar (sahife 6 ve 19). Kanaatimizce bu gibi tetkiklerde hükümleri bizzat araştırmacıların vermesi gereklidir. Okuyucu her zaman değerleri bulabilecek durumda olmayabilir. Heride Derdiçok hakkında aynı hataların tekrarına mani olmak için vardığım sonuçları aşağıya alıyorum.

Arif Nihat Görüşler dergisinde:

«Derdiçok zamanının en büyük halk şairiydi. Değeri, Dertliler, Gevherilerle hatta Karacaoğlanlarla mukayese edilebilecek kadar yüksektir. Bu hükmü mesuliyetini kabul ederek veriyoruz» diyor. Bu cesurca verilmiş hüküm maalesef birçok araştırmacılarımızın ele aldıkları kişiyi büyütme gayretinden doğmuş yanlış bir görüştür. Derdiçok, ne zamanımızın en büyük halk şairidir, ne de adı geçen gerçek şairlerle mukayese edilebilecek kudrettedir. Köprülü daha ihtiyatlı bir dille: (2)

«Derdiçok da bazen asıl halk zevkine yaklaşan şiirleriyle aşık edebiyatının asrımızdaki son değerli mümessillerinden sayılabilir» diyor. Üç manzume ile bu sonuca varmak ta mümkün olamayacağına göre Köprülü de, Arif Nihat'ın büyük bir heyecanla yüklediği mesuliyetin etkisi altında kalmıştır. Derdiçok'un 163 manzumesini tetkik ettikten sonra bu hükümlerin bir değeri olmadığını artık söyleyebiliriz.

Önce şunu söyleyelim ki, Derdiçok büyük ve kaba bir taklitçidir. Hatta adı bile (Derdiçok ile Zülfüsiyah) hikâyesinden kopyedir. Bu yüzden olacak 66 sayılı koşması bu hikâ-

1) A. Saim Emirmahmudoğlu, Ali Oğuz Özavşar, Mehmet Ali Küçükpınar; Derdiçok ve şiirleri, Maras İş basımevi, 1946.

2) Türk Saz Şaireri, cilt 3, sh. 713.

yeden alınmış. (karşılaştırmız: Ahmet Talat, Türk Şiirlerinin Vezni, s. 165.)

Derdioç, oldukça düzgün okur-yazar bir kişidir. Bunun için basılmış halk şairlerini, halk hikâyelerini okumuştur. Meselâ, Kerem ile Aşl'yı manzumelerinde birkaç defa tekrar etmiştir:

**Benim Kerem gibi yandığım hiçe
Viran m'oldu Garip gibi sevinen**

(No: 77)

**Va'din mi var Kerem gibi yakmağa
Keşiş kızı Aşl mısın sevdiğim**

(Sh. 10)

**Ben yanıyom Kerem gibi kime ne
(No: 11)**

Bundan başka, halk hikâyeleri kahramanlarının «Aşık olma» motifi de Derdioç'un hayatında vardır:

Küçük Lûtfi (Derdioç'un asıl adı) evden kaçır, Ashab-ı Kehf'te başını bir taşla koyarak uyur. Rüyasında, ak sakallı üç «Pir» gelir, Lûtfinin ağzına «mısır darısı» akıttılar. O günden sonra dili açılır, başlar yanık yanık türküler söylemeye (sh. 11). Bu «aşk bâdesi içme» motifi, Emrah ile Selvi, Aşık Garip gibi ekseri halk hikâyelerinde vardır. Görülüyor ki Derdioç, halk hikâyelerinin hadden fazla tesiri altındadır. Kendine efsanevi bir değer verdirmek için bu «aşk bâdesi» rivayetini kendisinin uydurmuş olduğu muhakkaktır. Halk arasında bu gibi efsanevi rivayetlerin teşekkülü için aradan çok zaman geçmesi gereklidir. Yaşayan âşıklardan Aşık Pervani de böyle bir hikâye ile türküler söylemeye başlamıştır. (Bk. M. Gökalp, Aşık Pervani, Türk Folklor Araştırmaları, s. 40, 1952).

Kitaba alınan şiirlerin nasıl toplandığına dair bir kayıt yoktur. Bu kadar manzumenin düzgün olarak ağızdan derlenmesi mümkün olamayacağından yazmalardan alındığı muhakkaktır. Bunları da bizzat Derdioç'un yazmış olması lâzımdır. Nitekim, bana yazdığı mektupta sayın A. Saim, yeni bir yazmasını bulduğunu bildiriyor.

Derdioç'un okur-yazar olması, yukarıda söylediğimiz gibi, basılmış hikâye ve şairleri okuması onu taklitçi yapmıştır. Hemen bütün manzumeleri Aşık Ömer, Kerem, Aşık Garip, Karacaoğlan'ın şiirlerinden hem konu hem de kafiye, redif ve yer yer motifler birer kopyedir. Birkaç misal verelim: Derdioç'un

54, 57, 37, 38, 39, 40, 116, 73, 98, 102, 103, 131, 120 sayılı manzumeleri Aşık Kerem'in (Kerem ile Aşl, Maarif Kitaphanesi, 1950) kitabının 139, 68, 114 (Derdioç'un 5 manzumesi), 44, 184, 116, 189, 98 sahifelerindeki şiirlerinden; Derdioç'un 68 sayılı manzumesi Aşık Ömer'in (Saadettin Nüzhet, Aşık Ömer, no: 92), Derdioç'un 74 sayılı manzumesi Aşık Garip'in (Aşık Garip, Maarif Kitaphanesi, sh. 28), Derdioç'un 78, 115, 138, 139 sayılı manzumeleri Karacaoğlan'ın (Saadettin Nüzhet, Karacaoğlan, Maarif Kitaphanesi, on birinci baskı, 1950) 141, 300, 269, 388 no. lu şiirlerinden, yine 67 sayılı koşması Aşık'ın (S. Nüzhet, Aşık, İstanbul, 1933) 17 ve Karacaoğlan'ın no. 306 şiirlerinden kopyedir. Bu misalleri daha çok arttırmak mümkündür. Derdioç, birçok bakımlardan yukarıda adı geçen şairlerin tesirinde kalarak kuru bir taklitçi olmuş, kendinden hemen hiçbir şey yaratamamıştır. Bu taklitlerde içlilik, nazım dili, diğer usta halk şairlerinde görülen halk lirizmi adına bir şey bulmak mümkün değildir. Meselâ, (ağlamak) redifi ile yazdığı beş koşmada şairin gerçekten ağladığına, acı duyduğuna inanmıyoruz. Daima satıhta kalıyor, taklit ettiği âşıklar gibi derinlere inemiyor. Kelimeleri, redif ve kafiyeleri güzel olmakla beraber bir yığın kılışe olmaksızın kurtuluyorlar. Hele (yağlık) motifi (no. 116, 37, 38, 39, 40.) Aşık Kerem'in (sh. 114)

Yine bir derdim bin oldu

Ne yapayım yağlık seni

Derdime bulamadım derman

Merhem edem yağlık seni

Şiirinin kopyesi olduğu belli. Bütün manzumeleri kopye ve taklitten öteye geçemeyen bir kimse hakkında «büyük şair» hükmünü vermekte acele edilmiştir.

Bu vesileyle sunu da kaydedelim ki, Aşık Veysel de dahil olmak üzere zamanımızda halk şairi yoktur. O da divan şiiri gibi çağın tamamlamıştır.

Son temsilcilerini 19. yüzyılda Dertli, Seyrani, Dadaloğlu ile vermiş, sönlüp gitmiştir. Bunlar arasına Emrah katılamaz. Çünkü o da kötü bir taklitçidir. Ne halk ne de divan şairi olabilmıştır. Onun hakkında bilinenler

Sözüne son verirken «Derdioç» yazarlarının bir hatasına işaret edeceğim: Şiirlerin fihristini de yapmışlar. Bu güzel ve gerekli bir iştir. Fakat onların yaptıkları gibi şiirle-

Acı Bir Ölüm:

Nail'i'yi Kaybettik

Yazan: Cevdet CANBULAT

22/1/1953 perşembe ünü mektebime kadar gönderilen şu pusla bana Nail'i'nin ölüm haberini verdi:

«Nail Efendi dün öğle üzeri sizlere ömür hakkın Rahmetine kavuştu. Size de malumat vermek lüzumunu hissettik..»

Naili, dört aydır hasta yatıyordu. Son gördüğümde hastalığı hakkında bana şöyle demişti:

«Halim yok.. Artık yürüyemiyorum.»

Nihayet 70 yıllık bir hayat mücadelesi ve dört aylık bir hastalıktan sonra fani dünyadan ebedi dünyaya göçmüş oldu.

Naili 70 yıllık hayatının son birkaç yılını zaruretiler içerisinde kıvrılarak tamamlamıştır. Halinden şikâyet ettiğini duyanlar pek azdır, ama şikâyeti bile tatlı idi. Ondan duyararak hafızama aldığım şu kit'aya neden çok sığındığımı şimdi daha iyi anlıyorum:

**Bir kuluna virmedin dünyada bir gömlek giye,
Bir kuluna mülkü virdin hem Süleyman eyle-
din.**

Bir kulunu Kerbelâda eyledin susuz şehit,

Bir kulunu kul iken Mısırına Sultan eyledin.

Şeyh Cemalî'nin bu kit'ası onun biricik şikâyetnamesi ve tesellisi idi de..

Naili daima tanınmağa değer birçok yönleri saklı yaşadı ve öldü. İşte Sayın Cahit Öztelli'nin «olduğundan yüksek gösterme kaygusu» dediği hal buradan doğdu. Bugün Naili öldükten sonra da, bu kusurundan değil, sadece onu iyi anlayamadığımdan ve anlatamadığımdan üzülüyorum. Filhakika, Naili'nin; hiçbir zaman azminin, iradesinin, şairliğinin zaferini yarattığı söylenemez. Bu hal onun,

birinci mısraları değil, daima dördüncü mısralar esas tutularak kafiyelerin son harfleriyle albafa sırasına dizilir. Bu suretle okuyucu her türlü kolaylıklar sağlanmış olur. Bu genel bir kuraldır. Bugünkü haliyle Derdioç'un fihristi istifadeden uzak bulunmaktadırlar. Halbuki şiirler asıl yerlerinde söylediğimiz sıra ile dizilmiştir. Halk şiirinin değişmeyen yeri bu mısralardır. Diğerleri her değişikliğe, tahriflere uğrayabildiği halde dördüncü mısralar sağlam kalır. Bunlar değiştiği takdirde şiir de başka şiir halini alır.

hududunun içerisine pek çekilmiş, malik olduğu iktidarını kullanmayan bir şair olduğundan doğar. Bu yüzden de sürdüğü hayat fikirleri, diğergâmlığı, şairliği yanında pek alçaklarda kaldı. Saadetini herhalde kabrinde tamamlayacak..

Naili hayatında en çok gönül verdiği, en çok sığındığı tarafını şu mısralarile ifade etmiştir:

**Tembel olanın namı yok insân arasında,
Bir şey ki ekilmese biçilmez, o kaderdir.
Nail nemelâzım deme, düşmüşleri kaldır,
Yardımda bulun cinsine, işte bu hünerdir.**

Hayatı sessiz geçti. Sessiz de öldü. Doğumu hakkında:

**Bir hisar-ı muzlimin mehdinde geldim âlem,
Bir rakam ettim ilâve hadisat-ı âdeme.**

Diyen Naili, ölümü için bir şey söyledi mi bilmiyorum? Onun bıraktığı müsveddelerini, kendi tâbirile «Evrak-ı perişanımı» herhalde karıştırmak nasib olacak zannediyorum. O zaman yeni şiirlerinden bahsetmeyi kendim için bir vazife bilirim.

Naili, şiirlerinde zihnini, en çok dinine yakın tuttu. Zihnini dinine yakınlaştırmış bir şair, inanmış bir şairdi. Fikirlerine bir istiklâl, hayatına bir kalenderlik hakimdi. Kendini tanıtmıyarak, fakat tanınmayı bekleye bekleye öldü.

**Halledilmez bir muammayız, fakat ağyar için
Mısırına sadık kaldı. Bu mısra ancak
şimdi realitesine kavuşmuştur.**

Neşesi gibi feryadı da gizli idi:

**Gizlidir feryadımız bir ferdi taciz eylemez.
Ona neden «Nail Dede» derlerdi? Bunu şim-
diye kadar düşünmedim. Uzun sakalları, nu-
ranî yüzü, hayat mücadelesinde pişmiş, gün-
görmüş 70 yıllık ömrü herhalde «Dedelik»
vasfını kazanmasına birer sebepti.**

**Ey kalender dede, ey Nail-i pejmürde herif,
Gibi birçok mısralarına da dedelik vasfı-
nı sindirdi.**

Naili, Tanrı, Peygamber ve din aşkından başka beşerî aşka, tabiat tasvirlerine, hayata ve hadiselerine dair çok şiirler bıraktı. Birçok mısralarında gerçekten şahsiyet sahibi olarak kendini bulmuş bir şair halinde görünür.

«Naili'den Şiirler» adı ile onu edebiyat

687

5

Uçtu Leylâm Oyunu

Yazan: Rıza Rifat ÖZTOPRAK

Ayaş, Ortaanadolunun tarihi ve kültürü ile yakından ilgili Ankaranın eski bir ilçesidir. Burada mahallî kültür ve dil bakımından zengin folklor malzemesine rastlamak her zaman için mümkündür.

Fakat bugüne kadar ne Ayaş halk oyunları ve türküleri, ne de diyalektolojisi hakkında esaslı bir araştırma ve inceleme yapılmamıştır. Yurdumuzun diğer bölgelerinde olduğu gibi Ayaşlıların mahallî oyun, tören ve konuşma şekillerinin metodik bir usulle tesbiti; millî kültürümüz için yararlı bir hizmet sayılacağına şüphe edilemez.

Biz bu yazımızda Ayaş gençlerinin düğün ve derneklerde oynadıkları mahallî orta oyunlarından «Uçtu Leylâm'ı» tanıtmaya çalışacağız.

Onbeş, yirmi genç kız bu oyun için ayrılır. Salonun ortasında halka teşkil ederek otururlar. Herkesin elinde ayrı renk ve ayrı biçimde birer mendil vardır. Oyuncular hep bir ağızdan ağır ağır «Uçtu Leylâm» türküsüne başlarlar.

Uçtu Leylâm, kaçtı Leylâm

Yâr dizine kondu Leylâm.

Leylâm seni kimler sarar

Ben saramadım, a canım aman.

Bu türkü hususî âhengi ile bir kaç defa tekrarlanırken oyuncular iki ellerile de mendil uçlarını tutup yukarı aşağı kaldırarak ve dizlerine kondurarak sağındaki arkadaşa atar.

Herkes kucaklarına düşen bu mendilleri alarak yine aynı hareketle sağlarındaki arkadaşlarına devrederler. Böylece mendiller elden ele dolaşarak herkesin mendili kendi eline gelmiş olur. Yukarıdaki dört kıtalık şarkı artık kesilir.

âlemine sunduğumun beşinci ayındayız. Bu kitabın ikinci cildini hazırlıyorduk. Bunu görmek kendisine nasip değilmiş. Zaten hepimiz için hayat bu değil mi?

Sayın Cahit Tanyol'un şu çok veciz ifadesini şimdi nasıl hatırlamazsınız?

«İşte hayat, aslında diri olanın ölmesiyle, aslında ölü olanın devamı arasında vukua gelen bir dramdır...»

Artık ona Tanrıdan rahmet dilemekten başka yapabileceğimiz bir şey kalmadı.

Bundan sonra her oyuncu sıra ile elindeki mendili sallayarak birer mani söyler. İşte bu oyunda sık sık söylenen Ayaş manilerinden de ikisi:

**Sırtında yeşil kazak
Kurmuş yoluma tuzak
Evveli diz düzeydik
Şimdi yıldızdan uzak.**

**Sıladan göç eyledim
Düşmana öğ eyledim
Bir vefasız yâr için
Kendimi hiç eyledim.**

Manilerden sonra bütün mendilleri bir ele başı kadın toplayarak entarisi altına gizleyip oturur. «Güzellerden güzel kim çıksın» diye sorar. Oyuncular: «Paşanın karısı çıksın», «vezirin karısı çıksın» veya «Kaymakamın hanımı çıksın» gibi bir kaç isim sayarlar. Elebaşı verilen cevaplardan birisini kabul eder ve «Paşanın karısı çıkacak» diyerek altından rast gele bir mendil çekip çıkarır. Mendil sahibi elini kaldırır. Diğerleri «yaşa, varol paşanın karısı» diye söylenerek onu alkışlarlar.

Ele başı aynı soruyu tekrarlar. Oyuncular bu sefer bir hayvan ismi söylerler. Meselâ «Ayı çıksın», «Katır çıksın» «Kurbağa çıksın» diye bağırırlar. Çünkü bu oyunda bir (iyi) bir (fena) yani bir insan bir hayvan söylemek şarttır. Elebaşı «işte koca ayı çıkıyor» diye altından bir mendil çıkarınca ortalık karışır. Mendilin sahibi bir çığlık salıverir.. Arkadaşları buna da «vay koca ayı vay» gibi tabirler ve alaylarla yanına böğrüne çimdik atarlar.

Artık bu paşa karısı ile ayı olan kız çifte telli oyununa kaldırılır. Bir defci kadının çalıp söylediği hava ile güzel oynayan paşa karısına diğeri usul icâbı ayı gibi hareketler yapar. Onun kolunu, kulağını ısırmağa, sırtına binmeğe uğraşır...

Eğer katır çıkmışsa ikide bir dört ayak vaziyeti alıp ansızın paşa karısına tekmeler savurur. Kurbağa ise göbeğini şişirip indirek kurbağa gibi öter. Sonra da göle dalar gibi ellerini uzatıp dostları üzerine atılır..

Oyun böylece neşeli bir hava içinde biter.

TÜRK FOLK LOR ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Mart 1953

İÇİNDEKİLER :
«Türk Halkbilgisi Derneği» nin Yıllık Kongre Raporu T. F. A.
Mersin'de Kurşun Dökme ve Urasa Adına KILIÇ
Musiki Tarihimiz ve Folklor Malzemesi Mahmut R. GAZİMİHAL
Zile'de Doğum ve Âdetleri Cahit ÖZTELLİ
Sinop Muhitinde Hıdırellez Gününe Ait Âdetler M. Şakir ÜLKÜTAŞIR
Föğten İnan Ejderha Efsanesi KIRZIOĞLU M. Fahrettin
Makedonya Yürük Folkloru (XIII) Bağbozumu İbrahim GÖKÇEN
İstanbulda Yer Adları: Koy, Körfez, Göller v.s. (VIII) Halit BAYRI
Halk Fıkraları «Gaz (Kaz) Ütme» Muzaffer BATUR
Besni Masalları: «Baltacı Ömer Paşa» Salih SAN

Sayı: 44

Kuruş: 25

SAHİBİ VE YAZI İŞLERİNİ İDARE EDEN MESC'ÜL MÜDÜR : İHSAN HİNCER